

Τα Βιβλία του Κώστα Τσώλη

*Το κείμενο ενός βιβλίου της νέας τέχνης
μπορεί να είναι ένα μυθιστόρημα αλλά επίσης
και μία μόνο λέξη, ένα σονέτο αλλά και ένα ανέκδοτο,
μια ερωτική επιστολή
ή το μετεωρολογικό δελτίο [Ulises Carrión]*

1. Είναι γνωστό ότι ο Κώστας Τσώλης (Αθήνα, 1964) εμπορεύεται από ένα ισχυρό πάθος για την Ιστορία καθώς και για τη δημιουργική αναδιαπραγμάτευση της καθημερινής ζωής. Μέρος της καλλιτεχνικής του δραστηριότητας είναι η κατασκευή νέων βιβλίων από παλαιά υλικά. Πρόκειται για ένα είδος πολυκολάζ, όπου σε παλαιά βιβλία (συνήθως μαζεμένα από κάδους απορριμμάτων ή από πεζοδρόμια) επικολλούνται, μεθοδικά και στοχευμένα, εικόνες και κείμενα από περιοδικά, εφημερίδες, ή και από άλλα βιβλία.

2. Η τυπωμένη σελίδα είναι, για τον Τσώλη, πρώτη ύλη και πεδίο αναμέτρησης με ιστορικά γεγονότα και καθημερινά συμβάντα. Οι εικόνες διατάσσονται στις σελίδες των παλαιότερων βιβλίων εις τρόπον ώστε να φτιαχτούν νέα βιβλία που αποδιαρθρώνουν ή/και επικαλύπτουν, εν μέρει ή στο σύνολό τους, τα παλαιά αφηγήματα δημιουργώντας νέα.

3. Πρόθεση του καλλιτέχνη, εν προκειμένω, είναι η σύνθεση/κατασκευή νέου τύπου βιβλίων στα χνάρια των *Fin de Copenhague* (Κοπεγχάγη, εκδ. Bauhaus Imaginiste, Μάιος 1957) και *Mémoires* (Κοπεγχάγη, εκδ. Internationale Situationniste, Ιανουάριος 1959), αμφότερα καρπός της συνεργασίας του Guy Debord (28.12.1931 - 30.11.1994) με τον Asger Jorn (03.03.1914 - 01.05.1973). Στα δύο αυτά νέου τύπου βιβλία, ο Debord αφηγείται στιγμές από τις δραστηριότητες της Λεττριστικής Διεθνούς (Internationale Lettriste) χρησιμοποιώντας ως φέροντα οργανισμό, όπως ο ίδιος λέγει, αυτοσχεδιαστικές ζωγραφιές του Jorn. Το αποτέλεσμα είναι γοητευτικό, και ο αναγνώστης καλείται να αναδιατάξει νοερά τις συνθέσεις κειμένων και ζωγραφιών ώστε να διαυγάσει το νόημα που, αρκετά κρυπτογραφημένα, παρουσιάζει ο Debord.

4. Θυμάμαι και θυμίζω, επίσης, το παράθεμα του Theodor Adorno, «Κανένα έργο τέχνης και καμία σκέψη δεν έχουν πιθανότητες να επιβιώσουν αν δεν φέρουν μέσα τους την απόρριψη του ψεύτικου πλούτου της πρώτης τάξεως παραγωγής, της έγχρωμης ταινίας και της τηλεόρασης, των περιοδικών γύρω από τους εκατομμυριούχους, και του Toscanini. Τα παλιότερα μέσα έκφρασης, που δεν ήταν σχεδιασμένα για μαζική παραγωγή, αποκτούν νέα επικαιρότητα: αυτή του μη ενταγμένου και του αυτοσχεδιασμού. Μόνο αυτά θα μπορούσαν να αποφύγουν το κοινό μέτωπο των τραστ και της τεχνικής. Μέσα σε έναν κόσμο, όπου τα βιβλία δεν

έχουν πια την εμφάνιση βιβλίων, τη θέση τους παίρνουν μόνο αυτά που δεν είναι τέτοια. Αν η εφεύρεση του τυπογραφικού πιεστηρίου εγκαινίασε την αστική εποχή, σύντομα θα έχει ωριμάσει ο καιρός για την ανάκλησή του από τον πολύγραφο, το μόνο ανταποκρινόμενο στα πράγματα, το απαραίτητο μέσον διάδοσης» [*Minima Moralia*, μτφρ. Λευτέρης Αναγνώστου, εκδ. Αλεξάνδρεια, σ. 122].

5. Ο Τσώλς, δημιουργώντας τα δικά του, νέου τύπου, βιβλία ασκεί έντονη κριτική στα κακώς κείμενα της Ιστορίας και της αλλοτρίωσης μες στην καθημερινότητα του σύγχρονου ανθρώπου, δίχως να γίνεται διδακτικός ή προπαγανδιστής, φυσικά, και μεριμνώντας πάντα για ένα έντονο αισθητικό αποτέλεσμα που κινητοποιεί αρχικά το γούστο του θεατή και εν συνεχεία τον ωθεί να στοχαστεί

6. Θυμίζω και αυτό το παράθεμα: «Στα βιβλία συνάντησα το σύμπαν: αφομοιωμένο, ταξινομημένο, καταχωρισμένο, κατανοητό, και επιπλέον επικίνδυνο· δεν διαχωρίζα την αταξία των αναγνωστικών εμπειριών μου από την αβέβαιη πορεία των πραγματικών γεγονότων» [Jean-Paul Sartre, *Οι λέξεις*, μτφρ. Ειρήνη Τσολακέλλη, εκδ. Άγρα]. Ο Τσώλς λατρεύει τα βιβλία, το σπίτι και το εργαστήριό του φιλοξενούν αμέτρητα βιβλία. Γι' αυτό και φτιάχνει τα δικά του, ένα νέο σύμπαν σελίδων που, όπως έχει ειπωθεί, αποδομούν και αναδομούν τα κυρίαρχα αφηγήματα, που αναδεικνύουν νέες σημασίες μέσα από το διαλεκτικό μοντάζ, μέσα από την κριτική χρήση των εικόνων και των κειμένων.

7. Τις τεχνικές που μετέρχεται ο δημιουργός μπορούμε κάλλιστα να τις παραλληλίσουμε με τις τεχνικές κατασκευής βιβλίων που εκθέτει, με εκπληκτικό τρόπο, ο σπουδαίος εννοιακός καλλιτέχνης Ulises Carrión (1941–1989) στο βιβλίο/μανιφέστο του 1975 *Η νέα Τέχνη να φτιάχνεις βιβλία* (μτφρ. Κύριλλος Σαρρής, εκδ. ύψιλον/βιβλία). Ο Carrión διατυπώνει εδώ τις σκέψεις του σχετικά με την ανάγκη κατασκευής νέου τύπου βιβλίων που θα αντλούν από τις εξελίξεις στην αβανγκάρντ από τον Ντανταϊσμό και μετά, ιδίως από το πώς οι καταστασιακοί (situationnistes) και, σχεδόν ταυτόχρονα με αυτούς ο William S. Burroughs, επινόησαν τεχνικές (την *détournement* οι πρώτοι· το cut-up και το fold-in ο δεύτερος, συνεπικουρούμενος από τον ρηξικέλευθο εικαστικό και συγγραφέα Brion Gysin), με τις οποίες δημιούργησαν βιβλία νέου τύπου, βιβλία που ήταν χάρτες, φιλοσοφικές πραγματείες, επικά western, εγχειρίδια ιστορίας, ερωτικά μυθιστορήματα, πολιτικές διακηρύξεις, όλα αυτά, και πολλά άλλα, μαζί και ταυτοχρόνως. Ο Τσώλς, με τα δικά του βιβλία, αυτή τη νέα τέχνη να φτιάχνεις βιβλία διακονεί. Και πράγματι, έτσι διαβάζονται τα βιβλία του, σαν συναρθρώσεις ειδών τόσο της λογοτεχνίας όσο και των εικαστικών τεχνών.

8. Γράφει ο Carrión: «Όταν φτιάχνεις ένα βιβλίο, πραγματώνεις την ιδεατή χωρο-χρονική ακολουθία δημιουργώντας μια παράλληλη ακολουθία γλωσσικών ή άλλων σημείων». Αυτό πράττει ο Τσώλς, συμπλέκοντας τα γλωσσικά σημεία με τα εικαστικά σημεία, και θα έλεγα ότι το κάνει με τέτοιο τρόπο ώστε, ακριβώς, οι εικόνες να μετατρέπονται σε λέξεις, σε γραφή, και οι λέξεις να μετατρέπονται σε εικόνες, σε ζωγραφική.

9. Βέβαια, μπορεί να πει κανείς ότι ήδη από τα μέσα του 17ου αιώνα, ο φιλόσοφος, μαθηματικός και εφευρέτης Blaise Pascal (19 Ιουνίου 1623 – 19 Αυγούστου 1662) είχε στοχαστεί σχετικά με τα νέου τύπου βιβλία. Στο πιο περιλάλητο έργο του, τις *Pensées* (Σκέψεις), που εκδόθηκε επτά χρόνια μετά την εκδημία του, διαβάζουμε το εξής: «Ας μη βρεθεί να μου πει κανείς ότι δεν είπα τίποτα νεοφανές: η διάταξη των θεμάτων είναι καινούργια· όταν παίζουμε με το τόπι, με το ίδιο τόπι παίζουμε κι ο ένας κι ο άλλος, απλώς ο ένας το τοποθετεί καλύτερα». Ιδού (εν συνόψει) η μέθοδος εργασίας του Κώστα Τσώλη.

10. Κλείνω με άλλο ένα παράθεμα από το βιβλίο/μανιφέστο του Carrión, που φωτίζει το πώς εργάζεται ο Τσώλης όταν κατασκευάζει τα βιβλία του: «Στη νέα τέχνη, κάθε σελίδα είναι διαφορετική. Κάθε σελίδα είναι εξατομικευμένο στοιχείο μιας κατασκευής (του βιβλίου) μέσα στην οποία καλείται να εκπληρώσει έναν ιδιαίτερο ρόλο».

Γιώργος-Ίκαρος Μπαμπασάκης
Κυψέλη, Νοέμβριος 2024